

ANADOLU DEVRİMİNİN ANIT İSİMLERİNDEN MAHMUT ESAT BOZKURT ASLA UNUTULAMAZ

Av. Özdemir ÖZOK*

*“Gerçekleri, bunlar aleyhimizde de olsa
olduğu gibi ortaya koymak bizim belli
başlı gücümüzdür. Saklamak, korkmak
yalnız zayıfın huyudur.”*

Mahmut Esat Bozkurt

Atatürk ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilen devrimlerin önde gelen isimlerinden ve çağdaş Türk yargı sisteminin kurucularından, büyük hukukçu Mahmut Esat Bozkurt hakkında Yargıtay Ceza Genel Kurulu Başkanı Osman Şirin’in ileri sürdüğü görüş ve düşüncelere katılmaya olanak yoktur. Şirin, basına yansıyan açıklamalarında, *“Bozkurt döneminin kapandığını, değişen ve gelişen koşullara uygun olarak yeni bir dönemin açıldığını”* ileri sürmüştür.

Kuşkusuz, 1920’lerin hukuki norm ve değerlerinin aynı şekilde korunmasına gerek de yoktur olanak da... Bizler bu konuda Büyük Atatürk’ün *“Benim manevi mirasım ilim ve akıldır”* sözünü içtenlikle benimsemekteyiz. Bu sözler bize ileriye, çağdaşlığa doğru bir gelişmenin anahtarını vermektedir. Geriye doğru gidişlere gelişim ve değişim demek olanağı bulunmadığı için *“ilim ve akıl”* ile bir ilişkisi de yoktur. Bu bağlamda çağdaş Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş felsefesini, varoluş mantığını unutmak, onu yok saymak, kendi varoluş nedenini reddetmek anlamına gelmektedir.

Türk Hukuk Devrimi’nin mimarı olarak, çağdaş Türk yargısıyla özdeşleşen Mahmut Esat Bozkurt’un *“devrinin kapandığını”* iddia etmek,

* Türkiye Barolar Birliği Başkanı.

onun şahsında “Çağdaş ve Laik Türk Hukuk Devrimi”ni ve Cumhuriyeti inkar etmek anlamına gelecektir. Bu inkardan sonra söz konusu olan başka bir Cumhuriyet’tir.

1892 yılında Kuşadası’nda dünyaya gelen ve 21 Aralık 1943 yılında 51 yaşında yaşama gözlerini yuman bu büyük insanın kısa süren ömrü başarılı çalışmalarla geçmiştir.

İstanbul Hukuk Fakültesi’ni bitirdikten sonra, İsviçre’ye giderek Fri-borg Üniversitesi’nde hukuk dalında lisans eğitimi görmüş ve “Osmanlı Kapitülasyonları” üzerine hukuk doktorası yapmıştır.

Ülkenin düşman saldırısına uğraması üzerine yurda dönerek, Aydın ve çevresinde ulusal kuvvetleri örgütlemiş; savaş sonrası, 1920 yılında İzmir milletvekili olarak Birinci BMM’ye girmiştir. Milletvekilliği yanında yerel ve ulusal gazetelerde yazılar yazarak, Türk devriminin geniş kitlelere ulaşmasına ve ülke geneline yayılmasına çalışmıştır. Bu çalışmaları yanında 1939 yılında “Türk İhtilalinde Vatan Müdafası”, 1940 yılında “Atatürk İhtilali”, yine aynı yılda “Devletlerarası Hukuk”, “Devletler Hukuku” ve “Aksak Demir’in Devlet Politikası” kitaplarını yazmıştır.

Çok başarılı ve parlak kişiliği yanında, iyi bir hatip olan Mahmut Esat Bozkurt’a 1920 yılında Milli Eğitim ve Adalet bakanlıkları önerildiğinde; Adalet Bakanlığı’nı “Ülkedeki yasalarda ve adliyede radikal değişiklikler yapılması gerektiğini” ancak “dönemin Bakanlar Kurulu ile bu işin gerçekleştirilemeyeceğini, bu nedenle adaylığı kabul edemeyeceği” gerekçesini öne sürerek; Milli Eğitim Bakanlığı önerisini de “Milli eğitim işlerinin yabancısı olduğu için bakanlığın uzman bir kişiye verilmesi” gerekçesiyle geri çevirmiştir.

Mahmut Esat Bozkurt kısa bir süre sonra 1922-24 yıllarında İktisat, 1924-30 tarihleri arasında ise Adalet Bakanlığı yapmıştır. Bu görevleri sırasında, unutulmaz başarılarla imza atmış, İktisat Bakanı iken 1923 yılında İzmir’de Birinci İktisat Kongresi’ni düzenlemiştir. Bir devrimci olan Bozkurt “Devrimin yasasının bütün yasaların üstünde” olduğuna inanmış ve bu inançla “Türk Hukuk Devrimi”ni gerçekleştirmiştir. Adalet Bakanlığı sırasında Medeni, Borçlar, Ceza, İcra İflas, Mahkemelerin Kuruluş, Hukuk ve Ceza Muhakemeleri yasaları çıkarılarak yürürlüğe konulmuştur. Nasıl Roma hukukundan söz edildiğinde Justinianus, Fransız Medeni Kanunu denildiğinde Napolyon akla gelirse, Türk Medeni Yasası’ndan söz edildiği zaman da ise, kimileri ne kadar unutmak ya da unutturmak istese de Mahmut Esat Bozkurt bir anıt isim olarak hatırlanmaktadır. Mahmut Esat Bozkurt, çağdaş yasaların yürürlüğe girmesi yanında, onları uygulayacak

genç bir hukukçu kuşağının yetiştirilmesi için Ankara Hukuk Fakültesi'nin¹ açılmasına öncülük etmiştir. Bir gün Mustafa Kemal kendisine “*bir çok yasa tasarısı hazırlıyorsun, onları uygulayacak yargıçların var mı?*” diye sorunca, önderine “*onları da yetiştireceğim*” yanıtını vererek 1925 yılında Ankara Hukuk Fakültesi'nin açılışını gerçekleştirmiştir. Böylece, şimdilerde onun devrinin kapandığını söyleyebilen hukukçuların yetişmesine de katkı sunmuş olsa da, Türk Hukuk Devrimi'nin gerçekleşmesinde Mahmut Esat Bozkurt'un aklının, alın terinin ve emeğinin yadsınması olanaksızdır.

Bu konuda Yargıtay başkanlarından rahmetli İmran Öktem 5 Eylül 1967 günlü konuşmasında net mesajlar vererek “*Her kanun bir gün değişme ihtiyacını gösterecektir. Elbette Medeni Kanun da zamanı geldiğinde değişecektir. İleride daha iyi daha yetkin bir kanuna yerini bırakacaktır. Fakat Medeni Kanun'un Türk sosyal hayatına getirdiği devrim kuralları hiçbir zaman eski şekline dönmeyecektir. Onun devrimci niteliği değişmeyecektir. Değişme, art düşüncelere, hurafelere, teokratik devlet esaslarına dayanmayacaktır,*” demek suretiyle Türk hukuk devriminin ilkelerini belirlemiştir.

Yine Yargıtay başkanları arasında anıt isimlerden olan rahmetli Recai Seçkin de her konuşmasında Türk aydınlanmasından ve onun ürünü olan “*Laik Hukuk Devrimi*”nden söz ederken, devrimlerin baş mimarı Mahmut Esat Bozkurt hakkında hayranlık ve takdir duygularını gizlememiştir.

6 Mart 1868 günlü Padişah iradesi ve 1 Nisan 1868 günlü Nizamname-i Esasi (Tüzük) ile kurulmuş bulunan Divanı Ahkam-ı Adliye, bugünkü Yargıtay'ın temelini oluşturmaktaydı. Cumhuriyet dönemindeki Yargıtay başkanları her adli yıl açılışında “*laik hukuk*”a vurgu yapmışlar ve bu kazanımlara emeği geçenlere başta Mahmut Esat Bozkurt olmak üzere bağlılıklarını yinelemişlerdir. Çünkü Mahmut Esat Bozkurt, büyük Atatürk'ün çok yakınında, uluslararası eğitimi, birikimi, kişisel becerileri yanında, yüreği ve sarsılmaz inancıyla, onunla birlikte, gericilik, yobazlık ve karşı devrimcilerle yılmadan mücadele etmiştir.

Önemli bir devlet ve siyaset adamı olma yanında, iyi bir hukukçu olan Mahmut Esat Bozkurt, Bozkurt-Lotus davasında da Türkiye'yi Fransa'ya karşı Lahey Adalet Divanı'nda büyük bir yetenekle savunmuş ve davayı Türkiye'nin kazanmasına en büyük katkıyı sunmuştur. Bu başarısından dolayı, Atatürk tarafından kendisine Bozkurt soyadı verilmiştir.

¹ Ankara Hukuk Fakültesi hakkında Mahmut Esat Bozkurt'un çabaları için Turan Tanyer'in “Ankara Hukuk Fakültesi'nin Kuruluşu ve Eski Binaları” makalesine bkz., *TBB Dergisi*, S. 51, s.153 ve devamı; Ali Cengizkan, *Ankara Hukuk Mektebi*, İstanbul 2004.

Dini eğitimle yetişmiş ve engin din bilgisine sahip olan Mahmut Esat Bozkurt, bu bilgi ve birikimi yanında, laiklik ilkesinin Türkiye Cumhuriyeti için son derece önemli olduğunu da özümseyerek bu yolda durmadan savaşımlar vermiştir. Dinin siyasal yaşamdan çıkarılması uğruna önemli uğraşlar vererek, dinin softaların ve bilgisizlerin elinden kurtarılması ve *“makamların en yükseği olan vicdanlarda yer alması”* gereğini yüksek sesle haykırmıştır.

Bizler, Cumhuriyet döneminin aydınları olarak, halkımıza olan borcumuzu yerine getirmek için, tarihin derinliklerinden gelen bu ve benzeri seslere hep kulak veriyor ona uygun davranmaya çalışıyoruz. Çünkü, geçmişle ilgili çok şey biliyor olabilirsiniz. Ancak, önemli olan, bütün bildiklerimizi sık sık yeniden gözden geçirmemiz gerektiğidir. Tarih, çok önemlidir. Sadece geçmişten bir şeyler öğrenebileceğimiz için değil onlardan ders almamız, ders çıkarmamız ve ona uygun gelecek kurgulamamız için önemlidir. Bu günün ve yarının tercihlerini sağlıklı yapabilmek için dünün acı ve tatlı deneyimlerini asla unutmamak gerekmektedir.

Bu duygu ve düşüncelerle büyük hukukçu, bilim ve siyaset adamı Mahmut Esat Bozkurt'un aziz hatırası önünde saygıyla eğiliyor, ilkelerinin ilkemiz olduğunu yineliyor ve ışık saçan aydınlık yolunda yürüdüğümüzü, kendisini asla unutmadığımızı tüm dünyaya haykırıyoruz.